

บทที่ 6

สังคมศาสตร์กับการแก้ปัญหาสังคม

จากบทที่แล้ว เราจะเห็นได้ว่าความปรารถนาที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังการเสนอ
ลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียนวิธีอันรวมไปถึงการลดทอนคือความเชื่อในเรื่องเอกภาพ
แห่งศาสตร์ทั้งปวง ทว่าความเชื่อในเรื่องนี้ในตัวมันเองก็ยังมีปัญหาอยู่มากและยังขาด
เหตุผลสนับสนุนที่ดีพอ ประเด็นที่เป็นปัญหาสำคัญก็คือธรรมชาติของวิทยาศาสตร์เองซึ่ง
ถือกันว่าเป็นแม่แบบในการรวมศาสตร์ ทว่าวิทยาศาสตร์จริง ๆ เป็นอย่างไรก็ยังคงเป็น
ปัญหาอยู่

ในบทนี้จะกล่าวถึงความปรารถนาอีกประการหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังความคิดทาง
ปรัชญาของนักลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธี นั่นคือความเชื่อในเรื่องสังคมศาสตร์
กับการแก้ปัญหาสังคม หากจะกล่าวไปแล้ว ความปรารถนาประการหลังนี้มีใช้ความ
ปรารถนาที่แฝงเร้นเลย แต่เป็นคำประกาศอย่างเปิดเผยและนักลัทธิปัจเจกชนนิยมถือว่า
เป็นข้ออ้างเหตุผลประการสำคัญที่สนับสนุนลัทธิตน ข้ออ้างเหตุผลดังกล่าวนี้คือไม่เพียงแต่
ลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธีจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่าในทางปรัชญาแล้ว ลัทธินี้ยัง
มีความเหนือกว่าลัทธิอื่น (โดยเฉพาะลัทธิองค์รวมและประวัติศาสตร์นิยม) ในทาง
จริยธรรมด้วย โดยเทียบเท่าลัทธิปัจเจกชนนิยมนี้กับลัทธิประชาธิปไตยในทางการเมือง
ซึ่งเน้นหลักการของเสรีภาพ และเทียบเท่าลัทธิตรงกันข้ามคือลัทธิองค์รวมทั้งหลายกับ
ลัทธิเผด็จการที่รวบอำนาจเบ็ดเสร็จ นักลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธียืนยันตลอด
เวลาว่าหากเราศึกษาสังคมตามแนวทางของลัทธินี้ เราจะได้ระเบียนสังคมอันพึงปรารถนา
และค้นพบวิธีการแก้ปัญหาสังคมที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์มากกว่าลัทธิอื่น

ในประเด็นเกี่ยวกับสังคมศาสตร์กับการแก้ปัญหาสังคมนี้ ปอปปเปอร์ได้กล่าวถึง
ไว้อย่างละเอียดโดยเสนอว่าลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธีมีวิธีการแก้ปัญหาสังคมที่

เรียกว่า วิศวกรรมสังคมเฉพาะกิจ (piecemeal social engineering) ส่วนพวก
ลัทธิองค์รวมหรือประวัติศาสตร์นิยม เชื่อในวิธีการแก้ปัญหาสังคมที่ปอปเปอเรีย เรียกว่า
วิศวกรรมสังคมอุดมคติ (utopian social engineering)

เนื่องจากลัทธิประวัติศาสตร์นิยม เน้นที่การค้นหากฎประวัติศาสตร์ที่ครอบคลุมการ
เคลื่อนไหวของสังคมทั้งหมด ลัทธินี้จึง เน้นความสำคัญของการพยากรณ์ การพยากรณ์
เป็นเป้าหมายเชิงปฏิบัติของสังคมศาสตร์ เมื่อเรารู้ถึงกฎประวัติศาสตร์หรือแบบแผนความ
เปลี่ยนแปลงทั้งหมดของสังคม เราก็จะสามารถ เตรียมตัวรับความ เปลี่ยนแปลงนั้นและ
ปรับตัวให้สอดคล้องกับความ เป็นไปของสังคม ทักษะ เช่นนี้มิได้ทำให้คนงอมืองอเท้าแต่เน้น
การลงมือปฏิบัติ เพียงแต่ลัทธิประวัติศาสตร์นิยม เห็นว่าคนจะวางแผนการตามความคิด
ความเชื่อของตนไม่ได้ แต่ควรวางแผนการที่สอดคล้องกับพลังขับเคลื่อนทางประวัติศาสตร์
เท่านั้น แผนการจึงจะบรรลุผล ในแง่ประวัติศาสตร์นิยม เห็นว่าคนมิใช่ตัวแปรที่จะ
เปลี่ยนแปลงกฎสังคมได้ สังคมจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามหนทางที่กำหนดไว้แล้ว นั่นคือ
กฎของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ดังนั้น พวกประวัติศาสตร์นิยมจึงเป็นพวกชะตานิยม
(fatalism) ประเภทหนึ่ง และทฤษฎีจริยธรรมคือการปรับระบบคุณค่าของเราให้สอดคล้อง
กับความ เปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง

ส่วนวิธีการแก้ปัญหาสังคมของฝ่ายลัทธิปัจเจกชนนิยมนั้น ลัทธินี้เน้นในเรื่องของ
การทำนายเชิงเทคนิควิทยา การทำนายในลักษณะหลังนี้แตกต่างจากการพยากรณ์คือ สมมติ
เช่นเราพยากรณ์ได้ว่าจะเกิดพายุไต้ฝุ่น นี่คือการพยากรณ์ตามความหมายของพวกประวัติ-
ศาสตร์นิยม ส่วนการทำนายเชิงเทคนิควิทยาคือการค้นหาว่าที่กำบังแบบไหนที่จะป้องกัน
พายุได้ การทำนายเชิงเทคนิควิทยานี้มีช่องทาง เปิดไว้ให้คนลงมือกระทำ เพื่อบรรลุผลลัพท์
บางอย่าง สังคมศาสตร์เชิงเทคนิควิทยาจึง เป็นระเบียบวิธีที่มุ่งศึกษากฎทั่วไปของชีวิตสังคม
เพื่อค้นหาข้อมูลที่จำเป็น เพื่อเป็นรากฐานสำหรับการปฏิรูปสถาบันทางสังคม พวกประวัติศาสตร์-
นิยมไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้โดยกล่าวหาว่า เป็นการละเลยกฎของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์
และคนเราจะเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยแผนการที่มี เหตุผลเพียงอย่างเดียวไม่ได้¹

¹Popper, The Poverty of Historicism, pp. 42-51.

วิศวกรรมสังคม เฉพาะกิจ เน้นว่าภารกิจหลักของมันคือการออกแบบสถาบันทางสังคม รวมทั้งฟื้นฟูและดำเนินงานสถาบันที่มีอยู่แล้ว แนวความคิดนี้เห็นว่ามีสถาบันทางสังคม เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ถูกออกแบบมาอย่างตั้งใจ ในขณะที่สถาบันส่วนใหญ่ "เติบโต" ขึ้นมาโดยเป็นผลอันมิได้ตั้งใจและมีได้มีการวางแผนไว้จากพฤติกรรมของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น โรงเรียนหรือระบบการศึกษาของไทย เป็นสถาบันที่เดิมทีมีจุดประสงค์จะผลิตคนให้เหมาะสำหรับออกมารับราชการ แต่เมื่อเวลาผ่านไป สังคมเศรษฐกิจ เปลี่ยนไป การศึกษามีได้รองรับแค่ระบบราชการอีกต่อไปแล้ว ทว่าจุดประสงค์เดิมของมันอาจยังส่งอิทธิพลบางอย่างอยู่ ซึ่งทำให้โรงเรียนหรือระบบการศึกษาที่มีอยู่ไม่สอดคล้องหรือปรับตัว เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างเพียงพอ วิศวกรรมสังคม-เฉพาะกิจมุ่งแก้ไขในส่วนนี้ โดยที่มันจะศึกษาสังคมที่เป็นอยู่และออกแบบหรือฟื้นฟูสถาบันนั้นให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมมากที่สุด ลักษณะเด่นของวิศวกรรมสังคม เฉพาะกิจคือทัศนคติไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงสังคมขนานใหญ่ แต่เห็นว่าควรเปลี่ยนแปลงโดยปรับทีละน้อย ในขณะที่วิศวกรรมสังคมอุดมคติมีเป้าหมายที่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งหมด โดยกระทำตามพลังประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ นี่เป็นจุดสำคัญที่ทำให้ปอป เฮอร์ เห็นว่าวิธีการแก้ปัญหาสังคมแบบวิศวกรรมสังคมอุดมคติจะนำไปสู่การรวมอำนาจเบ็ดเสร็จ² ทั้งนี้เป็นเพราะ

. . . นักวางแผนตามแบบลัทธิองค์รวมมองข้ามข้อเท็จจริงที่ว่า การรวมศูนย์อำนาจเป็นเรื่องง่าย ทว่ามันเป็นไปได้ที่จะรวมศูนย์ความรู้ทั้งหมดที่กระจัดกระจายอยู่ในความคิดจิตใจของปัจเจกชนจำนวนมาก และการรวมศูนย์ในประการหลังนี้แหละที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดการอำนาจที่รวมศูนย์อย่างแยบยล แต่ข้อเท็จจริงนี้มีผลลัพท์ที่ตามมากว้างไกลกว่านั้น ในเมื่อไม่สามารถยืนยันชัดเจนได้ว่าอะไรอยู่ในความคิดของปัจเจกชนจำนวน

² Ibid., pp. 64-69.

มหาศาล นักวางแผนตามแบบลัทธิองค์รวมจึงต้องพยายามทำปัญหาให้ง่าย ด้วยการลบล้างความแตกต่างระหว่างปัจเจกชนทั้งหลาย เขาต้องพยายามควบคุมและหล่อหลอมความสนใจและความเชื่อด้วยการศึกษาและการโฆษณาชวนเชื่อ แต่การพยายามใช้อำนาจควบคุมความคิดนี้แหละที่จะไปทำลายหนทางสุดท้ายในการค้นหาว่าคนคิดอะไรจริง ๆ เพราะเห็นได้ชัดว่ามันไม่สอดคล้องกับการแสดงความคิดอย่างเสรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ในท้ายที่สุดแล้ว มันย่อมนำไปสู่การทำลายความรู้ และยิ่งได้อำนาจมามากเท่าไรก็ยิ่งสูญเสียความรู้ไปมากเท่านั้น . . .³

ปอปเปอ์เห็นว่าการรวมศูนย์อำนาจจะทำได้อย่างเด็ดขาดเบ็ดเสร็จ จะต้องรวมศูนย์ความรู้ทั้งหมดก่อน นั่นหมายถึงการควบคุมความคิดของคน ยิ่งเราควบคุมความคิดของคนได้มากเท่าไร การรวมศูนย์อำนาจก็ยิ่งเข้มแข็งมั่นคงมากขึ้นเท่านั้น ตามทัศนะของปอปเปอ์ ลัทธิองค์รวมจึงไม่เพียงแต่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างขนานใหญ่ แต่มันยังมุ่งเปลี่ยนแปลงคนด้วย นั่นคือทำให้คนเหมาะกับระบบสังคมที่มันสร้างขึ้นใหม่ แต่ในการทำเช่นนี้ ลัทธิองค์รวมจะไม่มีทางรู้เลยว่าสังคมที่คนสร้างขึ้นนั้นเหมาะกับคนจริง ๆ หรือไม่ เพราะมีแต่คนที่ถูกเปลี่ยนแล้วเท่านั้นที่จะอยู่ในสังคมใหม่นั้นได้

ปอปเปอ์เสนอว่าในการวิเคราะห์สังคม เพื่อให้เห็นปัญหาและวิธีการแก้ไขนั้น เราจะต้องใช้วิธีการที่เรียกว่าตรรกะของสถานการณ์ เนื่องจากปอปเปอ์เห็นว่าเหตุการณ์ทางสังคม เกิดมาจากปฏิกริยาที่มนุษย์มีต่อสภาพแวดล้อมของตน โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่เป็นสถาบันทางสังคม คนที่มีเหตุผลจะไม่ตัดสินใจกระทำสิ่งใดโดยไม่ดูสภาพความเป็นจริงภายนอก แต่เขาย่อมตัดสินใจกระทำตามเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อเขา สังคมศาสตร์จึงต้องศึกษาพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลภายใต้กรอบของสภาพแวดล้อมหรือสถาบันทางสังคมที่มีอยู่จริง การวิเคราะห์ตรรกะของสถานการณ์นี้จะเป็นสิ่งที่เข้ามาแทนที่การค้นหากฎประวัติศาสตร์ของพวกทิวศวรรยสังคมอุดมคติ⁴ และเป็นการยืนยันว่า

³ Ibid., pp. 89-90.

⁴ Ibid., p. 149.

คนสามารถเป็นผู้กระทำริเริ่มให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ในขณะที่พวกวิศวกรร-
สังคมอุดมคติ เห็นว่ามีกฎประวัติศาสตร์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงแนวโน้ม
ของสังคม ทำได้แต่เพียงกระทำให้สอดคล้องกับแนวโน้มนั้น แต่วิศวกรรสังคม เฉพาะกิจ
เห็นว่าคนสามารถออกแบบสังคมตามที่ตนเองต้องการและสร้างแผนการณ์ขึ้นมา เพื่อให้บรรลุ
ถึงภาพที่ตัวเองสร้างไว้ คนสามารถเปลี่ยนแปลงแนวโน้มของสังคมได้หากเขามีข้อมูล
เกี่ยวกับสังคม เพียงพอและมีแผนการณ์และการปฏิบัติที่ดีพอ

แนวความคิดของปอปปเปอร์นี้มีอิทธิพลอย่างมาก เพราะ เป็นแนวความคิดที่
สนับสนุนว่าคนสามารถมีบทบาทในการ เปลี่ยนแปลงสังคมได้ ซึ่งเป็นความคิดที่สอดคล้อง
กับทัศนคติและความปรารถนาของคนทั่วไป ในส่วนของปัญหาที่ว่าข้อสมมติเบื้องต้นของลัทธิ
บัจ เจกชนนิยมและวิธีการแก้ปัญหาสังคมของมันจะนำไปสู่ระบบสังคมที่มีเสรีภาพและประชา-
ธิปไตย ส่วนแนวทางของลัทธิองค์รวมจะนำไปสู่ระบบ เผด็จการ เป็นข้ออ้างที่มีเหตุผลและ
มีข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ยืนยันได้หรือไม่นั้นจะไม่กล่าวถึงในที่นี้ เพราะ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน
ซับซ้อนและมีขอบ เขตการศึกษากว้างขวางกว่าปัญหาในทางปรัชญามาก ในที่นี้จะกล่าวถึง
เฉพาะข้อวิจารณ์บางประการที่นักปรัชญามีต่อแนวความคิดของปอปปเปอร์

วีระ สมบูรณ์ ได้วิจารณ์ถึงแนวความคิดในประเด็นนี้ของปอปปเปอร์ไว้ว่า เราไม่
สามารถแก้ปัญหาด้วยวิธีการแบบวิศวกรรสังคม เฉพาะกิจได้โดยไม่ใช้สมมติฐานของ
ประวัติศาสตร์นิยมไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม เนื่องจากการที่ประวัติศาสตร์นิยม
เน้นที่การเรียนรู้แบบแผนของสังคมองค์รวมจึงช่วยให้เห็นภาพรวมของสังคม ส่วน
วิศวกรรสังคม เฉพาะกิจนั้นสนใจเรื่องเฉพาะ แต่เราไม่สามารถรู้เรื่องเฉพาะได้โดย
ไม่รู้ภาพรวมเสียก่อน นอกจากนี้เมื่อวิศวกรรสังคม เฉพาะกิจคิดปรับปรุงสถาบันและแก้
ปัญหาที่ดำรงอยู่ มันจะต้องมีแนวคิดอยู่ว่าอะไรคือสิ่งที่ดีและอะไรคือสิ่งที่ชั่ว ดังนั้นมันจะ
ต้องมีภาพของสังคมอุดมคติอยู่ซึ่งภาพนี้อาจขัดแย้งกับความปรารถนาของปัจเจกบุคคล
บางกลุ่มได้เช่นกัน และในประการสุดท้าย การที่ปอปปเปอร์อ้างว่าวิศวกรรสังคม เฉพาะกิจ

⁴ Ibid., p. 149.

มุ่งปรับปรุงสังคมทีละน้อย ในขณะที่วิศวกรรมสังคมอุดมคติมุ่งเปลี่ยนแปลงสังคมโดยรวมอย่างขนานใหญ่ นั้น วีระ เห็นว่าในการค้นหาวิธีการแก้ปัญหาสังคม เราจะพิจารณาวิธีการแยกขาดจากกัน เช่นนั้นไม่ได้ วิธีการขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหา การปรับปรุงสถาบันทางสังคมตามแบบวิศวกรรมสังคม เฉพาะกิจจะใช้ได้ดีในกรณีที่การทำงานของระบบสังคมมีข้อบกพร่อง แต่ถ้าหากว่าโครงสร้างทั้งหมดของสังคมใช้ไม่ได้ เราก็จำเป็นต้องใช้วิธีการตามแบบวิศวกรรมสังคมอุดมคติ⁵

แอล. เจ. โกลด์สไตน์ ได้วิจารณ์แนวความคิดของปอปเปออร์และลัทธินี้

ปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธีในเรื่องการวิเคราะห์และแก้ปัญหาสังคมไว้ดังนี้คือ ลัทธินี้ปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธีให้ความสำคัญแก่การศึกษาสังคมแบบหนึ่ง นั่นคือการศึกษาสังคมเฉพาะช่วงเวลา (synchronic social studies) โดยละเลยทฤษฎีพัฒนาการของสังคม (diachronic social theory) เพราะเห็นว่าอย่างหลังเป็นการศึกษาสังคมตามแบบพวกประวัติศาสตร์นิยม การศึกษาสังคมเฉพาะช่วงเวลานั้น เน้นที่การกระทำของปัจเจกบุคคลภายในปริบททางสังคมวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง ส่วนทฤษฎีพัฒนาการของสังคมนั้นศึกษาปัญหาทางทฤษฎีว่าสภาพของสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ นั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งต้องใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์และกฎสังคมบางอย่าง การที่ลัทธินี้ปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธีเน้นแต่การศึกษาสังคมเฉพาะช่วงเวลา จะทำให้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมไม่ได้ และทำให้การวางแผนระยะยาวเป็นไปไม่ได้

โกลด์สไตน์ ยกตัวอย่างให้เห็นข้อจำกัดของการทำนายและการอธิบายพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลตามแบบการศึกษาเฉพาะช่วงเวลาดังนี้คือ ด้วยการศึกษสังคมเฉพาะช่วงเวลานั้น เราสามารถรู้ได้ว่า นาย ก จะมีการกระทำอย่างหนึ่งในสัปดาห์หน้า เพราะเรารู้ว่าเขาจะตกอยู่ในสภาพการณ์ที่ทำให้ต้องมีพฤติกรรมเช่นนั้น ด้วยวิธีการ

⁵วีระ สมบูรณ์, "ญาณวิทยากับการเปลี่ยนแปลงสังคม", ปราชญ์สาร 17 (มีนาคม-เมษายน 2531) : 66-67.

ศึกษาเดียวกันนี้ เราสามารถอธิบายการกระทำของนาย ข เมื่อหลายเดือนก่อนได้ นั่นคือ เรารู้ว่าพฤติกรรมแบบไทนเป็นสิ่งที่คาดหวังหรือตัดสินใจว่ามีเหตุผลภายใต้เงื่อนไขบางอย่างของสังคมในช่วงเวลานี้ ดังนั้น การคาดการณ์ของเราต่อการกระทำของนาย ก หรือการอธิบายการกระทำของนาย ข จึงวางอยู่บนสมมติฐานเบื้องต้นว่าสถาบันบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการกระทำนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลง คำอธิบายนี้จึงยอมรับกรอบของสถาบันเหล่านั้นโดยไม่พยายามอธิบายมัน และมุ่งความสนใจอยู่เฉพาะที่ปัจเจกบุคคลผู้กระทำ โกลด์สไตน์ เห็นว่านี่คือตรรกะของสถานการณ์ตามความหมายของปอปเปออร์ นั่นคือ "คนที่มีเหตุผล" สามารถกระทำได้อย่างฉลาดภายใต้เงื่อนไขว่าเขายังมีความคุ้นเคยกับสถาบันที่เกี่ยวข้องอยู่ แต่ถ้าเขาเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงโดยรากฐานอย่างฉับพลันภายในสถาบันเหล่านั้น ความรู้ที่เขามีอยู่จะนำมาใช้ได้น้อยมาก และการที่เราจะทำนายพฤติกรรมของคนด้วยความรู้เดียวกันนั้นก็ใช้ได้น้อยมากเช่นกัน

การศึกษาสังคมเฉพาะช่วงเวลานั้นกล่าวได้ว่าเป็นแค่ข้อความเชิงบรรยาย การศึกษาแบบนี้บอกว่าคนในชุมชนหนึ่ง ๆ มีแนวโน้มจะกระทำอย่างไร อะไรเป็นเกณฑ์วัดว่าพฤติกรรมอย่างไหนจะเหมาะสมที่สุดภายใต้สภาพการณ์เช่นนั้น ดังนั้นการศึกษาประเภทนี้จึงให้แค่ข้อมูลบรรทัดฐานของพฤติกรรมที่ถือว่าปกติ ส่วนการศึกษาสังคมโดยเน้นที่พัฒนาการของสังคมนั้นจะช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าสภาพการณ์ต่าง ๆ นั้นมีความเป็นมาอย่างไร ซึ่งวิธีการนี้ต้องใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เข้ามาช่วยและในการสร้างภาพประวัติศาสตร์นั้น เราต้องใช้กฎทางสังคมวัฒนธรรม เราสามารถอธิบายหรือทำนายการเปลี่ยนแปลงของสถาบันต่าง ๆ ได้โดยปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถาบันนั้นไม่อยู่ในประเด็นเลย⁶

---

⁶L.J. Goldstein, "The Inadequacy of the Principle of Methodological Individualism," in Modes of Individualism and Collectivism, pp. 271-274.

ในแง่นี้ลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียนวิธีคงยอมรับการศึกษาแบบทฤษฎีพัฒนาการของสังคมนิยมได้ยาก โดยกลับไปยืนยันที่ข้อสมมติเบื้องต้นของคนว่าความเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องถูกอธิบายในรูปของพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญในที่นี้คือแนวความคิดเรื่องวิศวกรรมสังคม เฉพาะกิจนั้นยังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาสังคม เนื่องจากมันไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมของคนได้หากสถาบันที่เกี่ยวข้องเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน

อีกประเด็นหนึ่งที่มีผู้วิจารณ์แนวความคิดของปอปเปออร์คือเรื่องการเปรียบเทียบประวัติศาสตร์นิยมเป็นลัทธิชะตานิยม การที่ลัทธิประวัติศาสตร์นิยมเน้นในเรื่องการพยากรณ์เป็นเพียงการยืนยันที่คนว่าคนสามารถมีความรู้เกี่ยวกับอนาคตได้ แต่ลัทธิประวัติศาสตร์นิยมแตกต่างจากพวกชะตานิยม เนื่องจากตามลัทธิชะตาวิทยานั้น การกระทำทางการเมืองทั้งหมดเป็นเรื่องไร้สาระ ปอปเปออร์จึงไม่ควรวิจารณ์ว่าลักษณะชะตานิยมของลัทธิประวัติศาสตร์นิยมจะนำไปสู่นโยบายทางการเมืองที่ไม่พึงปรารถนา เนื่องจากตามลัทธิชะตาวิทยานั้นไม่มีนโยบายทางการเมืองอยู่เลย⁷

การที่ปอปเปออร์เห็นว่าลัทธิประวัติศาสตร์นิยมเป็นแบบชะตาวิทยาก็เนื่องมาจากการเชื่อมโยงลัทธิองค์รวมกับลัทธิเหตุวิสัย (determinism) ปอปเปออร์เห็นว่าถ้าเรายอมรับลัทธิองค์รวมเสียแล้ว เราก็ต้องยอมรับว่ามีกฎหรือแบบแผนที่ครอบคลุมความเป็นไปของสังคมซึ่งเท่ากับยอมรับว่าเราไม่สามารถควบคุมชะตากรรมของตัวเอง แต่ความกลัวนี้ไม่มีเหตุผลพอที่จะเอามาปฏิเสธลัทธิองค์รวม เพราะต่อให้เรายอมรับความถูกต้องของลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธี ขอบเขตที่เราจะสามารถควบคุมชะตากรรมของตนเองได้ก็ยังคงมีจำกัด เนื่องจากผลลัพธ์ของการกระทำมักไม่เป็นไปตามความตั้งใจของคน

⁷ John O'Neill, "Scientism, Historicism and the Problem of Rationality," Ibid., p. 16.

ในแง่นี้ลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียนวิธีคงยอมรับการศึกษาแบบทฤษฎีพัฒนาการของสังคมนิยาค โดยกลับไปยืนยันที่ข้อสมมติเบื้องต้นของตนว่าความเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องถูกอธิบายในรูปของพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญในที่นี้คือแนวความคิดเรื่องวิศวกรรมสังคม เฉพาะกิจนั้นยังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาสังคม เนื่องจากมันไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมของคนได้หากสถาบันที่เกี่ยวข้องเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน

อีกประเด็นหนึ่งที่มีผู้วิจารณ์แนวความคิดของปอปปเปอร์คือเรื่องการเปรียบเทียบประวัติศาสตร์นิยมเป็นลัทธิชะตานิยม การที่ลัทธิประวัติศาสตร์นิยมเน้นในเรื่องการพยากรณ์เป็นเพียงการยืนยันที่คนจะว่าคนสามารถมีความรู้เกี่ยวกับอนาคตได้ แต่ลัทธิประวัติศาสตร์นิยมแตกต่างจากพวกชะตานิยม เนื่องจากตามลัทธิชะตานิยมนั้น การกระทำทางการเมืองทั้งหมดเป็นเรื่องไร้สาระ ปอปปเปอร์จึงไม่ควรวิจารณ์ว่าลักษณะชะตานิยมของลัทธิประวัติศาสตร์นิยมจะนำไปสู่ภัยทางการเมืองที่ไม่พึงปรารถนา เนื่องจากตามลัทธิชะตานิยมนั้นไม่มีภัยทางการเมืองอยู่เลย⁷

การที่ปอปปเปอร์เห็นว่าลัทธิประวัติศาสตร์นิยมเป็นแบบชะตานิยมก็เนื่องมาจากการเชื่อมโยงลัทธิองค์รวมกับลัทธิเหตุวิสัย (determinism) ปอปปเปอร์เห็นว่าถ้าเรายอมรับลัทธิองค์รวมเสียแล้ว เราก็ต้องยอมรับว่ามีกฎหรือแบบแผนที่ครอบคลุมความเป็นไปของสังคมซึ่งเท่ากับยอมรับว่าเราไม่สามารถควบคุมชะตากรรมของตัวเอง แต่ความกลัวนี้ไม่มีเหตุผลพอที่จะเอามาปฏิเสธลัทธิองค์รวม เพราะต่อให้เรายอมรับความถูกต้องของลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธี ขอบเขตที่เราจะสามารถควบคุมชะตากรรมของตนเองได้ก็ยังคงมีจำกัด เนื่องจากผลลัพธ์ของการกระทำมักไม่เป็นที่ตามความตั้งใจของคน

⁷ John O'Neill, "Scientism, Historicism and the Problem of Rationality," Ibid., p. 16.

และมนุษย์ไม่มีทางรู้อนาคต เราจึงควบคุมปัจจุบันไม่ได้ ถ้าจะมีสิ่งที่เรียกว่ากฎอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ในทางประวัติศาสตร์ นั้นหมายถึงว่าเราจะรู้ว่าเราทำอะไรลงไปแล้วมันก็สายเกินไป เราไม่มีวันรู้ถึงนัยสำคัญของสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ในปัจจุบัน การพยายามทำนายอนาคตนั้น เป็นสิ่งที่ขัดแย้งในตัวเอง เพราะหากเรารู้อนาคตเสียแล้ว เราก็จะสามารถควบคุมปัจจุบันซึ่งนั่นก็จะไปทำให้ข้อความเกี่ยวกับอนาคตกลายเป็นเท็จและทำให้เราไม่รู้เกี่ยวกับอนาคตอยู่ดี เราจะเข้าใจอนาคตต่อเมื่อมันผ่านไปแล้ว จากนั้นจึงค่อยพิจารณาหานัยสำคัญ⁸ เพราะฉะนั้นปัญหาเรื่องการทำนายอนาคตจึงไม่น่าจะเป็นปัญหาแกนกลางที่ทำให้ลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธีขัดแย้งกับลัทธิองค์รวม แท้จริงแล้วปัญหาที่เป็นรากฐานที่ทำให้ลัทธิทั้งสองนี้ขัดแย้งกันคือการทำมันมีสมมติฐานแตกต่างกันในเรื่องของธรรมชาติมนุษย์

พวกปัจเจกชนนิยม เชื่อว่าปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นผลของการกระทำของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม และกลุ่มกระทำได้อีกเมื่อมีปัจเจกบุคคลเป็นผู้กระทำ ดังนั้นการกระทำของปัจเจกบุคคลจึงเป็นเงื่อนไขของการกระทำของกลุ่ม และกลุ่มไม่มีพลังที่จะเป็นสาเหตุนอกเหนือไปจากการกระทำของปัจเจกบุคคล ดังนั้นจึงต้องมีความไม่สมมาตรระหว่างกลุ่มกับปัจเจกบุคคล ผู้กระทำที่เป็นปัจเจกบุคคลเป็นรากฐานของการอธิบาย มันจึงต้องเป็นเอกเทศจากสังคมและไม่ถูกกำหนดจากกลุ่ม จริงอยู่มีคุณสมบัติบางประการของปัจเจกบุคคลที่อธิบายได้ด้วยคุณสมบัติของกลุ่ม แต่มีคุณสมบัติบางประการไม่เป็นเช่นนั้น และคุณสมบัติประการสำคัญที่สุดของปัจเจกบุคคล คือการที่ปัจเจกบุคคลเป็นผู้กระทำที่เป็นเอกเทศในตัวเอง (autonomous agent) ข้ออ้างนี้นำไปสู่การถกเถียงทางภววิทยาเกี่ยวกับธรรมชาติของปัจเจกบุคคล ลัทธิองค์รวมกับลัทธิปัจเจกชนนิยมไม่เห็นพ้องกันใน เรื่องของลักษณะและคุณสมบัติของปัจเจกบุคคล ฝ่ายแรกเห็นว่าปัจเจกชนเป็นเพียงผลผลิตของสังคม ส่วนฝ่ายหลัง เห็นว่าปัจเจกชนมีเสรีภาพที่จะเปลี่ยนแปลงโลกตามเจตจำนงของตน ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงมีสมมติฐานที่แตกต่างกันใน

⁸A.C. Danto, "Methodological Individualism and Methodological Socialism," in Modes of Individualism and Collectivism, pp. 335-337.

เรื่องของธรรมชาติมนุษย์ ลัทธิปัจเจกชนนิยม เชื่อว่ามีธรรมชาติมนุษย์บางอย่างที่เป็นสากล และไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ในขณะที่ลัทธิองค์รวมเห็นว่าบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล ทั้งหมด เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมและการอบรมบ่มเพาะทางสังคม มันจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาตามทัศนคติของลัทธิปัจเจกชนนิยมนั้น คุณสมบัติของปัจเจกบุคคล เป็นแกนกลางในการอธิบายสังคมมันจึงเป็นที่มาของลักษณะทางสังคม เป็นจุดสุดท้ายของการอธิบาย ฝ่ายลัทธิองค์รวมไม่เห็นพ้องด้วยในประเด็นนี้และตั้งคำถามว่าปัจเจกบุคคลได้คุณสมบัติของตนมาจากไหน ลัทธิปัจเจกชนนิยมจึงกล่าวหาว่าลัทธิองค์รวม เป็นลัทธิเทววิสัย

การเชื่อมโยงลัทธิองค์รวมกับลัทธิเทววิสัย เป็นการเชื่อมโยงที่ไม่มีน้ำหนักเพียงพอ แนวความคิดเกี่ยวกับลัทธิเทววิสัยคือทุกเหตุการณ์ต้องมีสาเหตุ การอ้างว่าลัทธิองค์รวมมีทัศนคติแบบเทววิสัย ส่วนลัทธิปัจเจกชนนิยมปฏิเสธลัทธินี้โดยเชื่อว่าปัจเจกบุคคลมีการกระทำที่เป็นอิสระในตัวเอง แต่ปัญหาคือการกระทำที่เป็นอิสระไม่มีสาเหตุหรืออย่างไร ถ้าอย่างนั้น การกระทำก็เป็นเรื่องลึกลับ จริง ๆ แล้วนักลัทธิปัจเจกชนนิยมเองก็ยอมรับว่าการกระทำมีสาเหตุแต่ไม่เคยอธิบายชัดเจนว่าที่วปัจเจกบุคคลมีการกระทำที่เป็นอิสระในตัวเองหมายความว่าอย่างไรแน่

ฉะนั้น การอ้างว่าลัทธิปัจเจกชนนิยมมีความเหนือกว่าในเชิงจริยธรรมโดยเชื่อมโยงลัทธิองค์รวมกับลัทธิเทววิสัยจึงมิใช่ข้ออ้างที่ดีพอ ความแตกต่างโดยพื้นฐานของลัทธิองค์รวมกับลัทธิปัจเจกชนนิยมอยู่ที่ความเชื่อเรื่องธรรมชาติมนุษย์ และทั้งสองฝ่ายให้ความสำคัญแก่ปัจจัยที่เป็นสาเหตุในการอธิบายปรากฏการณ์สังคมคนละชุดกัน ลัทธิปัจเจกชนนิยมให้ความสำคัญกับความเชื่อ ความปรารถนาและการกระทำของมนุษย์ ส่วนลัทธิองค์รวมให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของสังคมองค์รวม

ถ้าเรามองปัญหาทัศนคติการมองสังคม 2 แบบจากแง่ นี้แล้ว จะเห็นได้ว่า ลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธีมีอำนาจชักจูงใจคนมากกว่า เพราะมันสอดคล้องกับสามัญสำนึกของคนที่ไปที่มีมุมมองว่าตัวเอง เป็นผู้กระทำ บวกกับข้อถกเถียงทางปรัชญาเกี่ยวกับเรื่อง การกระทำ การเลือกและการรับผิดชอบ ทำให้ลัทธิปัจเจกชนนิยมดูมีน้ำหนักมากกว่า

ข้ออ้างว่าปัจเจกบุคคลมีการกระทำที่มีอิสระในตัวเองนั้น เป็นการยืนยันเรื่องคุณสมบัติเกี่ยวกับความตั้งใจหรือเจตนาในการกระทำของมนุษย์ ตัวอย่างข้อถกเถียงทางปรัชญาที่สนับสนุนความคิดเรื่องนี้และเท่าเทียมกัน เป็นการสนับสนุนลัทธิปัจเจกชนนิยมเชิงระเบียบวิธีคืองานของ พี. เอฟ. สตรอสัน (P.F. Strawson) สตรอสันพูดถึงทัศนคติตอบโต้ที่เรามีต่อคนเมื่อเรากล่าวว่าคน ๆ นั้นสามารถมีความรับผิดชอบเชิงศีลธรรมได้ เช่น ความรู้สึกไม่พอใจ รู้สึกขอบคุณ ให้อภัย ฯลฯ ความรู้สึกประเภทนี้จะเกิดขึ้นอย่างถือได้ว่าเข้ากับกาลเทศะต่อเมื่อเราเชื่อว่าพฤติกรรมของคน ๆ นั้นกระทำโดยมีความสำนึกและตั้งใจ ความรู้สึกเหล่านี้ตรงกันข้ามกับความรู้สึกอีกแบบที่สตรอสันเรียกว่าทัศนคติแบบสภาวะวิสัย (กล่าวง่าย ๆ คือไม่ถือสา) ซึ่งเรามีต่อคนที่เราเห็นว่ารับผิดชอบทางศีลธรรมไม่ได้ เช่น เด็ก คนบ้า เป็นต้น

การแบ่งความรู้สึกเป็น 2 อย่างนี้ชี้ให้เห็นว่า โดยสามัญสำนึกแล้วเราไม่ได้ถือว่าการกระทำทุกอันถูกกำหนด และเราเชื่อว่ามี ความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีการกระทำเป็นอิสระในตัวเองกับบุคคลที่ไม่มี สตรอสันสรุปว่าพฤติกรรมบางอย่างถือได้ว่าถูกกำหนดจากสาเหตุภายนอกที่เราไม่อธิบายการกระทำนั้นด้วยความตั้งใจ แต่ไม่ใช่ที่เราจะอธิบายการกระทำทุกอันได้ในลักษณะนี้ เพราะไม่อย่างนั้นเราคงไม่สามารถแยกคนปกติกับคนบ้าได้ ดังนั้นปฏิกิริยาของเราที่จะมีต่อการกระทำของใครก็ตามจึงขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานเกี่ยวกับความปกติทางจิต แต่ ซูซาน เจมส์ ไม่เห็นด้วยกับข้อสรุปของสตรอสันที่ว่าทฤษฎีแบบองค์รวมจะบังคับให้เราต้องมีทัศนคติแบบสภาวะวิสัยต่อการกระทำทุกอัน⁹

⁹ Susan James, The Content of Social Explanation, pp. 57-71.

แนวความคิดของสตรองสันซึ่งวางพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในเกณฑ์วัดด้วย
 สามีญสำนึกนี้มีข้อวิจารณ์ได้ดังนี้คือ ตัวสามีญสำนึกเองนั้นก็ยังไม่มีความชัดเจนว่า
 ทัศนคติแบบใดควรถือว่าเป็นสามีญสำนึกและทัศนคติแบบใดที่เราไม่ถือว่าเป็นสามีญสำนึก
 ของคนทั่วไป นอกจากนี้สามีญสำนึกของคนยังแตกต่างกันไปตามเวลาและสถานที่
 สามีญสำนึกของคนอังกฤษกับชาวเกาะชาไมอันย่อมแตกต่างกันแน่นอน... และสามีญสำนึก
 อันหนึ่งซึ่งเคยถูกถือว่าเป็นความคิดปกติของคนในสังคมก็อาจกลายเป็นความบ้าได้เมื่อ
 เวลาเปลี่ยนไป ตัวอย่างเช่นความเชื่อเรื่องโลกแบน ดังนั้นบรรทัดฐานเกี่ยวกับความปกติ
 ทางจิตที่สตรองสันอ้างถึงจึงมิใช่สิ่งที่เป็นเอกเทศจากสังคม และในหลาย ๆ กรณี การ
 ที่เราจะเข้าใจปฏิกริยาตอบโต้ที่คนมีต่อการกระทำ เราต้องเข้าใจมันภายใต้บริบททาง
 สังคม เช่น แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศของพรอยด์อาจทำให้การกระทำบางอย่างถูก
 ถือว่าเป็นเรื่องปกติในสังคมตะวันตก แต่มันจะถูกถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดปกติในสังคม
 อื่น ๆ เป็นต้น

หากเรามองว่ามีปัญหาโดยพื้นฐานระหว่างลัทธิบังเจกชานิยมกับลัทธิอิสรภาพอยู่ที่
 ทัศนคติที่แตกต่างกันเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ นั่นคือฝ่ายแรกเห็นว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรี
 (free will) โดยกล่าวหาฝ่ายหลังว่าเห็นมนุษย์เป็นเพียงฟันเฟืองของสังคมไม่มี
 เจตจำนงเสรีในตัวเอง เจตจำนงเสรีตามทัศนะของลัทธิบังเจกชานิยมในที่นี้ไม่ได้
 หมายถึงการมีเสรีภาพที่จะเลือกอย่างสมบูรณ์โดยไม่ขึ้นกับเงื่อนไขสภาพแวดล้อมหรืออิ
 ทธิพลหนึ่งสถาบันที่มีอยู่ เพราะนักลัทธิบังเจกชานิยมไม่ว่าจะเป็นปอปเปอหรือวัตกินส์ต่างก็
 ยอมรับว่าเงื่อนไขภายนอกนั้นมีอิทธิพลต่อการกระทำและการตัดสินใจของมนุษย์ แต่ที่
 ทั้งสองเน้นว่าเป็นลักษณะสำคัญของเจตจำนงเสรีคือการที่มนุษย์สามารถมีบทบาทในการ
 เปลี่ยนแปลงแนวโน้มและความเป็นไปของประวัติศาสตร์ได้หากเขามีความต้องการ เช่นนั้น
 ถ้าในแง่นี้แล้วข้ออ้างเหตุผลของฝ่ายลัทธิบังเจกชานิยมไม่น่าจะเอามาใช้คัดค้านลัทธิอิสร
 ไปได้ เพราะลัทธิอิสรภาพ เช่น ลัทธิมาร์กซิสม์ ก็ยืนยันถึงบทบาทของมนุษย์ในการเปลี่ยนแปลง
 ประวัติศาสตร์เช่นกัน เพียงแต่ในลัทธิมาร์กซิสม์มิได้ใช้คำว่าเจตจำนงเสรีในการบ่งถึง

บทบาทในฐานะผู้กระทำของมนุษย์ แต่ใช้คำว่าจิตสำนึก (consciousness) แทน
 ทว่าในประเด็นนี้ลัทธิปัจเจกชนนิยมโต้แย้งว่าประเด็นหลักที่ลัทธิคนวิจารณ์ลัทธิองค์รวม
 คือการที่ลัทธิองค์รวมเห็นว่าคนจะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ก็คือ เมื่อคน
 กระทำตามกฎหรือแบบแผนทางประวัติศาสตร์อีกทีก็เสี่ยงมิได้เท่านั้น คนไม่อาจ
 เปลี่ยนแปลงสังคมตามแผนการของตนเองแต่ต้องกระทำให้สอดคล้องกับแนวโน้มที่มีอยู่
 ของสังคมนั้น ในแง่นี้ลัทธิปัจเจกชนนิยมก็ไม่แตกต่างจากลัทธิองค์รวมเท่าไร เพราะ
 ลัทธิปัจเจกชนนิยมเองก็เน้นอยู่เสมอว่าเราต้องเปลี่ยนแปลงสังคมตามเงื่อนไขทางสถาบัน
 ที่มีอยู่เดิมและผลของการกระทำมักไม่เป็นอย่างที่เราดังใจไว้

ดังนั้นข้ออ้างที่สำคัญที่ลัทธิปัจเจกชนนิยมใช้อ้างถึงความเหนือกว่าเชิงจริยธรรม
 ของลัทธิตนจึงน่าจะอยู่ตรงที่ลัทธิปัจเจกชนนิยมเห็นว่า ลัทธิตนเท่านั้นที่ส่งเสริมการมีเสรีภาพ
 ในสังคม ดังที่ปอปปเปอร์ย้ำอยู่ตลอดเวลาว่าแนวความคิดแบบลัทธิองค์รวมจะนำไปสู่ระบอบ
 เผด็จการ แต่ข้ออ้างเหตุผลของลัทธิปัจเจกชนนิยมที่เชื่อมโยงเรื่องเจตจำนง เสรีกับ
 เสรีภาพในสังคมเข้าด้วยกันยังเป็นข้ออ้างเหตุผลที่ไม่มีน้ำหนักพอ เพราะเจตจำนง
 เสรีกับ เสรีภาพในสังคม เป็นคนละประเด็นกัน¹⁰ เหตุผลคือมันไม่ขัดแย้งกันเลยหากจะ
 ยอมรับว่าลัทธิองค์รวมปฏิเสธเรื่องเจตจำนงเสรี ทว่ามันเสนอระบอบสังคมที่ดีโดยยินยอม
 ให้มีเสรีภาพในสังคมมาก การที่คนมีเสรีภาพในสังคม เช่นการเดินทาง การประกอบอาชีพ
 หรือแม้กระทั่งการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เป็นคนละประเด็นกับว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้
 คนเลือกกระทำเช่นนั้น เช่นนี้ การกระทำของคนอาจเป็นผลมาจากการอบรมบ่มเพาะและ
 อิทธิพลทางสังคมทั้งหมด แต่เราสามารถคิดได้ว่าสังคมอาจสร้างคนให้รู้จักการใช้เสรีภาพ
 ในสังคมในทางที่เป็นคุณประโยชน์แก่สังคมนั้น ในทำนองเดียวกันเราสามารถจินตนาการ

¹⁰ D.D. Raphael, Moral Philosophy (London : Oxford University Press, 1981), p. 81.

ได้ว่าลัทธิปัจเจกชนนิยมที่ยืนยันเรื่อง เจตจำนง เสรีอาจ เสนอระบอบสังคมที่ให้ เสรีภาพในสังคมน้อยโดยสร้างข้ออ้าง เหตุผลว่าหากปล่อยให้คนมี เสรีภาพในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ มากเกินไปจะทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย ดังนั้นข้ออ้าง เหตุผลของฝ่ายลัทธิปัจเจกชนนิยมที่อ้างว่ามีแต่ลัทธิคนเท่านั้นที่จะก่อให้เกิดสังคมที่มี เสรีภาพจึง เป็นข้ออ้าง เหตุผลที่ไม่มีน้ำหนักเพียงพอ

ดังนั้น ความแตกต่างในแนวความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์จึงมิได้ทำให้แนวทางในการแก้ปัญหาสังคมของฝ่ายไหนเหนือกว่ากันในเชิงจริยธรรม ถ้าเรายึดถือเป็น เกณฑ์ว่าสังคมที่ดีคือสังคมที่มี เสรีภาพ เกณฑ์อันนี้มีได้ทำให้เราเลือกได้ว่าลัทธิปัจเจกชนนิยมหรือลัทธิองค์รวม เป็นระเบียบวิธีในการอธิบายสังคมที่พึงประสงค์กว่ากัน แต่เกณฑ์ที่จะมาวัดว่าสังคมแบบไหนจึงจะเป็นสังคมที่ดีนั้น เป็น เรื่องของการประเมินคุณค่า นักปรัชญาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างก็พยายามที่จะ เสนอ เกณฑ์ต่าง ๆ ในการวัดว่าสังคมแบบไหน เป็นสังคมที่พึงประสงค์และ เอื้ออำนวยต่อชีวิตที่ดีของคนมากที่สุด ทว่าในประวัติศาสตร์นั้น เรายังไม่เคยมีราชาปราชญ์ที่สามารถนำแนวความคิดทางปรัชญามาชี้นำสังคมได้อย่างแท้จริงหรือในอีกด้านหนึ่งราชาปราชญ์ไม่มีทาง เกิดขึ้นได้ อาจ เป็น เพราะการต่อสู้เพื่อครองความเป็นใหญ่ในทางอุดมการณ์ เป็น เรื่องของพลังทางสังคมที่พยายามธำรงรักษาระบบ เดิมหรือ เปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบใหม่ ไม่ว่าจะ เป็น เพราะเหตุใดก็ตามจุดสำคัญคืออุดมการณ์ทางการเมืองที่สืบเนื่องมาจากลัทธิใดใดในสังคมศาสตร์ต่างก็ได้รับการยอมรับจากมติมหาชนโดยผ่านการโฆษณาชวนเชื่อมากกว่าจะได้รับการยอมรับ เพราะเหตุผลในทางปรัชญา

แต่ยังมีวิธีอีกแบบหนึ่ง ในการประเมินคุณค่าลัทธิทางปรัชญา สังคมศาสตร์ซึ่งรวมทั้งลัทธิปัจเจกชนนิยมและลัทธิองค์รวม นั่นคือการศึกษาจากสภาพสังคมที่เป็นอยู่จริงเพื่อดูว่าสมมติฐาน เบื้องต้นของปรัชญาสังคมศาสตร์ได้ก่อให้เกิดสภาพสังคมตามที่มัน เสนอไว้หรือไม่ ตัวอย่าง เช่น สังคมอเมริกันนั้น เป็นสังคมที่พัฒนาขึ้นมา โดยวางรากฐานอยู่บนลัทธิปัจเจกชนนิยมอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะ เป็นระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ เน้นการแข่งขันหรือระบบการปกครอง

ที่เน้นประชาธิปไตยโดยเสียงข้างมาก เราสามารถศึกษาสังคมอเมริกันที่ เป็นอยู่จริง เพื่อ
ดูว่าลัทธิปัจเจกชนนิยมนั้นได้ส่งเสริมให้เกิดเสรีภาพในสังคมตามที่ลัทธินั้นกล่าวอ้างหรือไม่
การศึกษาดังกล่าวนี้เป็น เรื่องที่พ้นไปจากขอบ เขตทางปรัชญาล้วน ๆ มากและเป็นการศึกษา
ที่จัดอยู่ในทางสังคมศาสตร์มากกว่า ทว่าเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทางปรัชญามาก
เพราะเป็นการกลับมาทบทวนของสิ่งที่เราเคยชิน นั่นคือแทนที่นักปรัชญาจะเป็นฝ่ายตรวจสอบ
แนวความคิดพื้นฐานในทางสังคมศาสตร์ นักสังคมศาสตร์อาจกลายเป็นผู้ตรวจสอบ และ
ประเมินคุณค่าแนวความคิดทางปรัชญาได้ แต่กระนั้นก็ตามในท้ายที่สุดแล้ว เกณฑ์วัดว่า
สังคมใด เป็นสังคมที่ดีจนได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติในสังคม เป็น เรื่องของการต่อสู้
ทางการเมือง เพื่อยึดครองมติมหาชน ซึ่งทั้งนักปรัชญาและนักสังคมศาสตร์ต่างก็มีเวทีที่
แสดงความคิดเห็นได้น้อยมาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย